

MAOISTICKÁ KONCEPCIA „ROZVOJA“ SPOLOČNOSTI

EUGEN KUSENDA

Maoizmus, ktorý vychádza zo subjektívno-voluntaristického chápania spoločnosti, sa dostal do rozporu s objektívnymi potrebami rozvoja Číny. Tento rozpor nachádza svoj výraz v ideologickom boji Komunistickej strany Číny, ktorý je charakteristickou črtou vnútropolitického života krajiny.

Maoizmus sa dlhé roky viacmenej skryte formoval vo vnútri Komunistickej strany Číny so snahou prezentovať sa ako aplikácia marxizmu-leninizmu na špecifické podmienky Číny. Zjavná stagnácia ekonomického a sociálneho rozvoja Číny, vyhranená reakčná, militaristická, dobrodružná politika čínskeho vedenia, ako aj priebeh súčasného ideologického boja odhaľujú podstatu maoizmu. Analýza týchto procesov ukazuje, že podstatu maoizmu tvorí maloburžánska, nacionalistická a hegemonistická koncepcia rozvoja Číny, nadväzujúca na tradície čínskeho šovinizmu.

Takáto teória rozvoja spoločnosti, maskujúca sa frazeológiou marxizmu-leninizmu, predstavuje jednu z odrôd revizionizmu, ktorý sa dostáva na medzinárodnú arénu ideologického boja ako „počínštený marxizmus“. Má dokazovať, že marxizmus je pre ázijské podmienky nevyhovujúci. Tak sa maoizmus stáva novým prostriedkom boja proti vedeckému komunizmu. Revizionizmus prostredníctvom maoizmu a na príklade samotnej Číny dokazuje oprávnenosť teórie existencie viacerých variánt socializmu.

Skôr ako sa maoizmus objavil na medzinárodnej scéne, prechádzal pomerne dlhým vnútorným vývojom až po dnešnú politickú podobu a teoreticko-ideologické stanoviská, ktorých jadro tvorí protimarxistická koncepcia tried, veľmocenský a veľkočínsky šovinizmus. Ideologický boj, ktorý sa zostril po Mao Ce-tungovej smrti v Komunistickej strane Číny, neohrozuje tieto základné postuláty maoizmu.

Pri štúdiu čínskej problematiky je dôležité mať na pamäti, aj keď hovoríme o maoizme ako o teórii, že netvorí ucelené učenie a už vôbec nie filozofický systém. Je to eklektická zmes tiež a rozličných učení od marxizmu po naivné teórie staročínskych filozofických škôl. V jednotlivých etapách sú rôzne ahistoricky spájané a vysvetľované tak, aby sa zdôvodnili určité politické ciele. Idey a heslá maoizmu sa podľa potreby mechanicky prenášajú z jednej sféry do druhej, absolutizujú alebo modifikujú. Takouto metódou sa vyznačuje aj súčasný ideologický boj v Komunistickej strane Číny.

Revizionistickú prispôsobivosť maoizmu je vidieť okrem iného v tom, že aj keď sa tvári extrémne ľavicovo, obsahuje veľa čŕt, ktoré sa zhodujú s pravickým revizionizmom. V tejto ideovej labilnosti je možné nájsť vysvetlenie, prečo sa v posledných štyroch rokoch podarilo na báze maoizmu skupine Teng Siao-pchinga posunúť vývoj v Číne silne doprava. Na pozíciách veľkočínskeho šovinizmu prerástol maoizmus do extrémneho antisovietizmu. Tvrdením o polyvariantnosti socializmu a jeho rôznych centier umožňuje reakčnú opozíciu proti celému pokrokovému hnutiu.

V politickej praxi sa maoisti stali spojencami medzinárodnej krajnej prave. V tomto spojení vzhľadom na antihumánnu podstatu maoizmu tkvie reálne nebezpečenstvo rozsiahleho vojnového dobrodružstva. Pravícovo ladené

maoistické výroky, napr. že maoizmus je marxizmom našej epochy a pod., inšpirovali mnohých pravicových revizionistov k štúdiu maoizmu. Boli to najmä R. Garaudy, E. Fischer a ďalší.

Dnešná vzájomná sympatia medzi revizionistami, ba aj buržoáznymi ideológmi je sprostredkovaná spoločnou platformou antisovietizmu a antimarxizmu. Buržoáznym ideológom konvenujú hlavne také koncepcie maoizmu, ktoré viedli nacionálne orientovaných čínskych predákov k odklonu od marxizmu-leninizmu. Ukazuje sa, že určujúcim momentom buržoáznej interpretácie maoizmu je pragmatizmus. Teória a prax maoizmu sú hodnotené ako ďalšia cesta ideologického boja proti vedeckému komunizmu.

Všimnime si niektoré najvšeobecnejšie otázky deformácie maoistického výkladu spoločenského vývoja.

Materialistické chápanie dejín maoizmu nahrádza subjektívno-voluntaristickými názormi. V Maovej interpretácii niektorých poučiek nachádzame celé časti formálne správnych názorov na dejinný vývoj. V jeho prácach sa objavujú tézy o prvotnosti bytia a druhotnosti vedomia, o úlohe praxe v poznaní, ako aj celé citáty Marxa, Engelsa a Lenina. Analýza teórie a praxe maoizmu nám ukazuje, že napriek formálnym proklamáciám prvotnosti bytia a druhotnosti vedomia maoisti chápú celú vzájomnú zložitost' tohto základného vzťahu v podstate idealisticky a metafyzicky.

Základ deformácie historického materializmu u Mao Ce-tunga nachádzame vo svojráznej interpretácii vzťahu objektívnych zákonov vývoja spoločnosti a vedomej činnosti ľudí, hospodárskej základne spoločnosti a jej politickej nadstavby, spoločenského bytia a spoločenského vedomia. Aj v súčasnej dobe pred XII. zjazdom Komunistickej strany Číny vedie sa okolo týchto problémov rozsiahla diskusia ako výraz ideologického a mocenského boja.

Hlbším skúmaním zistíme, že maoizmus akcentuje subjektívny faktor a za primárnu pokladá „subjektívnu aktivitu“, t. j. politiku. Prvotnosť politiky pripisuje maoizmus iba socializmu. Zdôvodňuje to mechanickou schémou, v ktorej tvrdí: subjektívny a objektívny činiteľ tvoria jednotu protikladov, ktoré si v priebehu dejín vymieňajú miesto. Z toho vyvodzuje: Ak bol pred socializmom vývoj spoločnosti určovaný objektívnym faktorom, potom za socializmom je to opačne — rozhodujúcu úlohu má subjektívny faktor. Táto schéma v podstate vyjadruje snahu násilne podriaďiť objektívne zákony subjektívnej činnosti vodcov, teoreticky zdôvodniť voluntarizmus a avanturizmus v politike.

Takéto „obrátenie“ historického materializmu na subjektívny voluntarizmus tvorí základ maoizmu. Aby si Mao Ce-tung zachoval tvár materialistu a v praxi mohol ignorovať objektívne zákony, musel sa rozísť s jednou zo základných téz marxisticko-leninskej metodológie, s princípom historizmu. K „usmerňovaniu“ histórie si vymyslel rozličné kampane, ktoré mali dokázať silu jeho idey a vôle, ich pôsobenie malo automaticky negovať vo vedomí ľudí silu objektívnych zákonov. Po krachu mnohých kampaní v snahe teoreticky poistiť svoj politický avanturizmus rozvinul diskusiu o vzťahu objektívnych zákonov a subjektívnej aktivity. Čínska tlač a ostatné prostriedky propagácie začali zo široka hovoriť o „teórii subjektívnej aktivity“. V diskusiách bola vyzdvihovaná Mao Ce-tungova úloha a jeho zásluhy pri rozvoji tejto teórie. Z diskusie vyplýva, že sám pojem „subjektívnej aktivity“ má v maoizme špecifický výklad. Maoisti subjektívnu aktivitu nechápú ako uvedomelú činnosť a cieľavedomé úsilie ľudových mas, ktoré by sa opierali o poznatky zákonov vývoja

spoločnosti, ale ako činnosť, ktorej prostredníctvom sa realizujú svojvoľné direktívy vodcov bez ohľadu na to, či je v týchto direktívach obsiahnutá tendencia spoločenského rozvoja.

Odhalíť v maoizme subjektívno-idealistickú a indeterministickú podstatu je zložité, pretože maoisti formálne neodmietajú pôsobenie objektívnych zákonov. Aj v súčasnej rozsiahlej diskusii pragmatická skupina Teng Siao-pchinga zdôvodňuje tézu o vedúcej úlohe výrobných síl v rozvoji spoločnosti. K odhaleniu subjektívno-idealistickej a voluntaristickej podstaty môžeme prísť iba konkrétnym hodnotením, v ktorom období a s akou intenzitou je akcentovaný subjektívny faktor a ako je vykladaný jeho vzťah k objektívnym faktorom.

Maoizmus vysvetľuje otázku úlohy človeka v materiálnej výrobe z pozícií subjektívneho idealizmu. R. 1965 publikoval časopis oddelenia filozofických a spoločenských vied ČĽR Sin-tien-še článok, kde sa v tejto súvislosti píše: „I keď majú pracovné nástroje vo výrobe, pracovné predmety, zbrane vo vojne atď. značný význam, aj keď sú nepochybne významným faktorom vo výrobe a vo vojne, v porovnaní s človekom zaujímajú druhoradé miesto. Nezávisle od toho, kde — či vo výrobe alebo v triednom boji — je človek a nie vec faktorom, ktorý má rozhodujúcu úlohu.“ (1, s. 23) V maoistickej interpretácii nejde o obhajobu skutočnej ľudskej aktivity, zveličovaním subjektívneho faktora sa mystifikujú reálne možnosti. V maoizme dochádzalo k takémuto zveličovaniu schopností človeka obyčajne po krachu vykonštruovaných kampaní, aby sa vykompenzovalo rozčarovanie mäs z neúspechov, aby sa zmiernila kritika proti technickej zaostalosti Číny. Zaostalosť výrobných nástrojov viedla Mao Ce-tunga k tomu, aby v materiálnej výrobe vedome zveličil úlohu človeka, neprípustne znížil úlohu výrobných prostriedkov, ako aj úlohu výroby samej. Takýto postup sa zákonite dostal do rozporu so základnými potrebami čínskeho ľudu, ale aj s hegemonistickými cieľmi maoizmu. Pragmatická skupina si túto disproporciu medzi strategickými cieľmi a čínskou technickou zaostalosťou dávnejšie uvedomovala a riešenie tohto problému sa stávalo stredobodom ideologického boja v Komunistickej strane Číny. Po smrti Mao Ce-tunga a po upevnení pozícií sa pokúša Teng Siao-pching riešiť tento rozpor zavedením „štyroch modernizácií“. Ako ukazujú prvé skúsenosti, aj táto kampaň je mimo realitu a nerieši vzťah medzi človekom a materiálnou výrobou.

Marxizmus-leninizmus si uvedomuje rozhodujúcu úlohu človeka v materiálnej výrobe. Nikdy však neoddeľoval človeka od ďalších komponentov výrobných síl, nikdy ich nestavia proti sebe ako maoizmus.

Klasici marxizmu-leninizmu neraz zdôrazňovali, že pôsobením na prírodu človek nemení len prírodu, ale aj sám seba. Marxizmus ukazuje, že zdokonaľovanie človeka je úmerné výrobe pracovných prostriedkov, je to však dané celkovou úrovňou výrobných síl, ktorých rozvoj v každej etape má svoje ohraňovanie určené predovšetkým úrovňou pracovných prostriedkov. Marxizmus-leninizmus tvrdí, že pracovné prostriedky bez človeka sú bezcenné. Lenže z toho nemožno mechanicky vyvodiť, že pracovné prostriedky neznamenajú nič. Práve v úrovni rozvoja pracovných prostriedkov sa prejavuje schopnosť a sila človeka.

Neprimerané zveličovanie úlohy človeka vo výrobe vyvodil Mao Ce-tung z nesprávneho výkladu vzťahu medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi. Na rozdiel od marxizmu pripisuje Mao v systéme výroby hlavnú a určujúcu úlohu výrobným vzťahom. Tvrdí, že nastolenie nových výrobných vzťahov nie

je podmienené objektívnou nevyhnutnosťou, ktorá má svoj pôvod v materiálnej výrobe, ale subjektívnou vôľou ľudí.

Vychádzajúc z takýchto úvah, maoisti sa domnievajú, že možno umele „zdokonaľovať“ výrobné vzťahy bez ohľadu na rozvoj výrobných síl. To bolo iracionálne jadro kampaní „veľký skok“, „ľudové komúny“ a ďalšie, ktoré mali urýchlene vyriešiť úlohy čínskeho sociálneho a hospodárskeho rozvoja.

V praxi takéto umelé „urýchľovanie“ rozvoja a „zdokonaľovanie“ výrobných vzťahov nič neriešilo, ba naopak, zhoršilo už aj tak zlú situáciu v krajine. Prehlbovala sa hospodárska kríza a primerane k nej sa zostroval ideologický a politický boj v strane aj vo vedení štátu. Mnohé nezmyselné organizačné a politické prestavby zákonite narážali na odpor. Tento odpor bol hodnotený ako prejav triedneho boja a v súvislosti s týmto hodnotením bol maoizmus uplatňovaný formou „ultraľavičiackej“ ideológie. Jeho hlavnou črtou bola koncepcia „kasárenského komunizmu“ v spojitosti s orientáciou na umelé stupňovanie „triedneho boja“. Ideovo politický obsah maoizmu bol redukovaný na koncepciu „pokračovania revolúcie za diktatúry proletariátu“. V maoistickej propagande sa táto téza vysvetľovala tým, že „za socializmu je buržoázia v strane“. Vznikla téza o „triede novej buržoázie v strane“. Téza o zostrovaní „triedneho boja“. Tieto tézy boli prípravou uplatnenia politických kampaní, ktoré mali pripraviť pôdu k prijatiu hospodárskych „urýchľujúcich“ opatrení. Išlo predovšetkým o kampaň proti „trom“ a „piatim“ zlám, boj proti pravičiarom, hnutie za socialistickú výchovu na dedine. Sem patrí aj najtragickejšia kampaň „kultúrna revolúcia“, v ktorej sa najvýraznejšie prejavila legalizácia násillia ako prostriedku realizácie subjektívno-voluntaristickej koncepcie maoizmu.

Ignorovanie spoločenských zákonov spolu so sinocentrickými tendenciami logicky privádza maoistov k názoru, že chod spoločenského vývoja je v konečnom dôsledku určený prinútením, ozbrojenou silou. Vojnu vyhlasujú za „vyššiu formu boja“, za formu riešenia protirečení medzi triedami, národmi, štátmi a politickými blokmi. Čínska propaganda popularizuje Mao Ce-tungov výrok, že „puška rodí moc“. Vznik tejto formulácie vysvetľuje Mao Ce-tung vo svojich spisoch: „Kto má armádu — má moc, vojna rozhoduje o všetkom — tieto pravdy si dobre osvojil aj Čankajšek. V tomto ohľade sa musíme od neho učiť...“ Po revolúcii roku 1911 si všetci militaristi vždy cenili armádu ako vlastný život, vždy si vážili pravdu: Kto má armádu — má moc.“ (2, s. 276)

Tohoto názoru sa Mao Ce-tung nikdy nevzdal, prepracoval ho a privádzal až do absurdnosti. Militarizácia a násillie, násillie a militarizácia, jedno je cieľ a druhé prostriedok a spolu podstata politiky maoizmu, ktorá zjednocuje okolo Mao pravé i ľavé smery v čínskom vedení.

Na X. zjazde Komunistickej strany Číny bolo oznámené, že Mao Ce-tung odhalil „nový objektívny zákon“, podľa ktorého sa „kultúrna revolúcia“ bude opakovať každých sedem až osem rokov. To znamená, že sa budú opakovať hromadné čistky a znova sa bude používať násillie. Neuplynul ani rok od X. zjazdu a začali nové kampane ako súčasť ideologického a politického boja o moc. Preto všetky kampane obsahovali čistky a používali sa rôzne prostriedky násillia. Pre dokreslenie zrekapitulujeme si tieto kampane. Boli to: „kritika Lin-piaa a Konfucia“, „kampaň za upevnenie diktatúry proletariátu“, boj proti „buržoáznemu právu“, „boj proti revizionizmu“, proti „prívržen-

com pravicovej úchyľky“, proti „nenapraviteľným stúpencom kapitalistickej cesty, ktorí sú v strane“ (boli tým myslení Teng Siao-pching a skupina tzv. „pragmatikov“), kampaň proti „gangu štyroch“. Všetky kampane sprevádzala propagácia teoretických téz staročínskych filozofických škôl a cisárskych dynastií, v ktorých sa násilie označuje za najvyššiu cnosť.

Kritika Konfucia sa podstaty jeho názorov, kde dominuje násilie ako prirodzený prostriedok vládcu, nedotkla. Je známe, že sám Mao Ce-tung sa netajil tým, že jeho svetonázor sa utváral pod vplyvom konfuciánskych dogiem a často využíval autoritu tohto filozofa na zdôvodnenie vlastných stanovísk. Z konfucianstva prevzal maoizmus tradíciu slepého podriaďovania sa vládnúcej vrstve a vyzdvihovanie múdrosti vodcu, ktorý riadi krajinu systémom nariadení, ktorých neplnenie vedie k ťažkým trestom. Ako vieme, konfucianizmus schvaľoval trest a položil základ teoretického zdôvodnenia oprávnenosti použitia násillia. Legisti na týchto postulátoch vybudovali systém trestov a odmien, v ňom násilie malo úlohu kultu. Maoisti tento kult násillia akceptovali v tom, že zaujali prezieravý vzťah ku kultúrnym hodnotám a uznali absolútnu diktatúru moci vodcu.

Tézy konfucianstva a legizmu sú otvorenou oslavou násillia, agresívneho antihumanizmu a despotickeho systému správy. Maoisti propagáciou týchto téz sledujú ospravedlnenie represie, ktorú uplatňujú proti svojim odporcom a agresiu voči iným krajinám.

Násillie sa postupne stalo v Čínskej ľudovej republike základom riadenia štátu, maoisti rozbili právny systém, ktorý sa v súčasnej dobe usilujú pozliepať. V priebehu „kultúrnej revolúcie“ boli súdy a prokuratúra pričlenené k štátnej bezpečnosti. Nový aparát prípady „obvinenia“ neprerokoval podľa zákona, ale podľa zásady: „Bude sa postupovať tak, ako nám povedal predseda Mao.“ Pri stanovení trestu vychádzali súdy z Mao Ce-tungových spisov, hlavne z jeho prejavu *K otázkam správneho riešenia rozporov vnútri ľudu*. V Maových úvahách sú samozrejme iba hmlisté pokyny, koho treba považovať za „nepriateľa ľudu“. Tieto pokyny umožňujú vyhlásiť za nepriateľa kohokoľvek okrem Maa.

Nová čínska ústava prijatá r. 1975 oficiálne potvrdila despoticke centralizmus a definitívne likvidovala socialistickú demokraciu. V ústave sa mimo iného hovorí, že „počas celého obdobia socializmu bude v krajine prebiehať triedny boj a bude existovať nebezpečenstvo reštaurácie kapitalizmu“. To malo skupine „ultraľavých“ maoistov uvoľniť ruky na rozpútanie masového teroru. Mao v tejto súvislosti vyhlásil, že päť percent príslušníkov čínskej spoločnosti tvoria „triedni nepriatelia“. Skupiny, do ktorých je týchto päť percent zaraďovaných podľa Maových schém, tvoria fakticky vyše desať percent obyvatelia, čo znamená, že takouto aritmetikou je na likvidáciu vopred určených osemdesiatpäť miliónov osôb. Z teórie „absolutizácie násillia“ pramenia aj svojprázne názory Maa na otázky vojny a mieru, ktoré sa diametrálne líšia od marxisticko-leninského chápania tejto problematiky. Prístup maoistov k otázkam vojny a mieru je výrazom krajného avanturizmu, v ktorom dominuje teória všemocnosti vojny. Maoizmus nezakryte podnecuje vojnové konflikty, podporuje kontrarevolúciu.

Pri súčasnom skúmaní vzťahu politiky a vojny, hlavne pokiaľ ide o jej následky a dôsledky, ignoruje kvalitatívne zvláštnosti nových podmienok vedenia vojny, ktoré sú dané existenciou nových zbrojných systémov rakiet a jadrových zbraní. V rozpore s novou etapou boja dvoch protikladných spo-

čenských sústav usilujú sa dokázať „nevyhnutnosť“ vojny ako trvale platného faktora medzinárodných vzťahov a dokonca zdôvodňujú „potrebu“ jadrovej vojny, ktorú pokladajú za prostriedok politiky, za nástroj a katalyzátor svetového revolučného procesu. Militaristický je postoj maoistov, podopretý výrokom Mao Ce-tunga, že „na rozvalinách zanechaných vojnou postaví ľudstvo nádhernú budúcnosť“. V tejto súvislosti v smerniciach IX. zjazdu Komunistickej strany Číny sa uvádza: „Pokiaľ ide o otázky svetovej vojny, existujú iba dve možnosti: buď vojna povedie k revolúcii, alebo revolúcia odvráti vojnu.“ Z tejto zvrátenej logiky vyplýva v podstate odmietavé stanovisko k leninskému princípu mierového spolužitia štátov s rozdielnym spoločenským zriadením. Maoistické výzvy k tvrdému postupu proti názorom, že v dnešnej situácii možno vojnu odvrátiť a ostrý kurz Číny smerom k militarizácii spolu s rozne- covaním vojnovkej psychózy vo vnútornej propagande dokazuje, že maoizmus z pozície subjektívneho voluntarizmu absolutizuje úlohu násillia a na tom vytvára „osobitnú teóriu násillia“ v rozpore s úlohou násillia, ktorú mu pripisuje historický materializmus.

Marxizmus-leninizmus ukázal a historické skúsenosti to potvrdili, že revolučné násillie je pôrodnou babou každej starej spoločnosti, ak už je tehotná novou spoločnosťou, že „násillie je nástrojom, ktorým si spoločenský pohyb klesní cestu a rozbíja zmeravené, odumreté politické formy“. (3, s. 216)

Revolučnému násilliu je cudzí postoj neodporovania zlu násillím. Na druhej strane však s marxizmom-leninizmom nemá nič spoločné absolutizovanie násillia, hlavne vojenských metód boja. Predovšetkým preto, že samo násillie nie je prvotnou a základnou silou spoločenského vývoja, ale iba formou a spôsobom realizácie ekonomickej nevyhnutnosti. Akékoľvek násillie, ktoré nie je v súlade s objektívnym historickým zákonom ekonomickej nevyhnutnosti, vedie k neúspechu a retarduje spoločenský vývoj.

Socialistická revolúcia je síce vždy revolúciou násillia, ale sociálne násillie nie je totožné s ozbrojeným násillím, ako sa domnievajú maoisti. Lenin o tom napísal: „... bez revolučného násillia by nebol mohol proletariát zvíťaziť, no tak isto nemožno ani najmenej pochybovať, že revolučné násillie bolo samo osebe nutnou zákonitou metódou revolúcie len v určitých momentoch jej vývinu, len za určitých a osobitných podmienok, kým omnoho hlbšou, trvácnejšou vlastnosťou tejto revolúcie a podmienkou jej víťazstiev bola a je organizácia proletárskych mäs, organizácia pracujúcich“. (4, s. 73)

Najhlbším zdrojom víťazstva proletárskej revolúcie teda nie je násillie, ale organizovanosť robotníckej triedy a pracujúcich mäs, ich sociálna aktivita, v ktorej sa vytvárajú nové vzťahy a uplatňujú nové objektívne zákony rozvoja socialistickej spoločnosti. Z tohto poznania rieši marxizmus-leninizmus podiel úlohy mäs a osobností v dejinách.

Jednou z najdôležitejších téz historického materializmu je chápanie rozhodujúcej úlohy mäs v dejinách, z nej je odvodená historická úloha robotníckej triedy.

Maoizmus často používa pojem masy — ľud. Rozvíja všeobecné úvahy o úlohe ľudových mäs. V tejto súvislosti nachádzame v maoistickej literatúre dosť svojrázne výrazy ako „slúžiť ľudu“, „riadiť sa líniou mäs“. Pri hlbšej analýze však zistíme, že takéto a podobné výrazy sú iba frázami, za ktorými sa skrýva prezieravý vzťah k ľudovým masám a napokon aj nepochopenie ich skutočnej úlohy v dejinách. Maoizmus chápe masy ako aritmetický súhrn in-

dividui, a tak ako požaduje od človeka, aby sa vo svojej tradičnej skromnosti stal manipulačnou súčiastkou veľkého spoločenského mechanizmu, tak aj celý tento mechanizmus pracujúcich je v maoistickom chápaní objektom manipulácie. Z tohto mechanického výkladu úlohy ľudových mäs sa zrodili mnohé politické kampane, ktoré boli zamerané na spracovanie čínskych pracujúcich v duchu „Mao Ce-tungových ideí“. Kampane sa stali prostriedkom na používanie psychologického, ideologického aj fyzického nátlaku na umelé vyvolávanie a udržiavanie „revolučného nadšenia“ mäs.

Maoistická subjektívno-idealistická absolutizácia „nadšenia“ mäs neberie do úvahy ich konkrétne materiálne podmienky, ktorým je intenzita nadšenia adekvátna. Stimulovanie abstraktného nadšenia je výrazom sociálnej demagógie, z ktorej Mao tvoril jeden zo svojich základných politických princípov.

Marxizmus-leninizmus zakladá svoj vzťah k masám nielen na nadšení, ale aj na hlbokej analýze objektívnych podmienok a zákonov spoločenského vývoja. V. I. Lenin poznamenáva: „Marxizmus sa od všetkých ostatných sociálnych teórií odlišuje tým, že pri rozbere objektívnej situácie a objektívneho vývoja skvele spája naprosto vedeckú triedzosť s rozhodným uznaním významu revolučnej energie, revolučnej tvorivej sily, revolučnej iniciatívy mäs...“ (5, s. 413)

Keď čítame Mao Ce-tungove práce, môžeme sa stretnúť s opakujúcimi sa tézami o tom, že masy sú tvorcami dejín. No ich výklad v kontexte s celou jeho prácou a praxou je vždy pochybný. Napríklad v maoizme dosť často nachádzame národnícke názory, že hlavnou hybnou silou dejín je roľníctvo. Tieto názory sú spravidla ladené anarchisticky s výzvou k „vzbure“ (svetová dedina sa musí vzbúriť proti svetovému mestu). Nájdeme tu aj myšlienky utopického socializmu s požiadavkami na rovnosť, asketizmus (iba chudoba je revolučná) a rad iných živelných názorov. V takejto eklektickej zmesi nemôže mať pojem mäs ten obsah, ktorý mu prikladá marxizmus-leninizmus. Heslo „riadiť sa líniou mäs“ vôbec neznamená vychádzať zo záujmov ľudu: tu sa predpokladá, že táto línia je stanovená „direktívami vodcu“ — masy nemôžu „vedieť“, čo je ich záujem. Podriaďujúc sa týmto „direktívam vodcu“, ktorých teoretický obsah tvorí „Mao Ce-tungove idey“, určité vrstvy sa menia na inértnu masu, stávajú sa spoluúčastníkmi dobrodružstiev a násillia páchaného predstaviteľmi pekingského vedenia.

V maoistickom chápaní ľud nie je subjektom dejín, ale objektom predurčeným na pretváranie, masy sú prostriedkom na zabezpečenie cieľov vodcu. Ľud je nepopísaným papierom, na ktorý sa v praxi píše „Mao Ce-tungove idey“, ktoré sú všemocnou silou, alebo — podľa Lin Piaa — kľúčom k riešeniu akýchkoľvek otázok a s ich pomocou možno dosiahnuť okamžité výsledky v akejkolvek pracovnej činnosti. Mao Ce-tungove učenie je všeobecne použiteľným nástrojom na premenu sveta, všade vládne Mao Ce-tungov duch — jediný schopný viesť svet k uskutočneniu revolúcie. Čínska propaganda sa predhánala vo výzvach k ľudu, aby konal v súlade s Mao-Cetungovými „ideami“, aby študoval učenie Maa, aby ho pozorne počúval. Pri uskutočňovaní direktív vodcu Maa človek nemôže brať do úvahy nijaké ťažkosti a nesmie sa báť ani smrti. Po X. zjazde Komunistickej strany Číny píše vo svojom liste dvanásťročná školáčka ako obeť psychologického a ideologického nátlaku: „Nech ukáže predseda Mao kamkoľvek, tam ponesiem zástavu boja.“ (6)

Maoizmus stotožňuje vzťah praxe a teórie so subjektovo-objektívnym vzťa-

hom. Maoizmus kritizuje idealizmus v tom zmysle, že je preň charakteristické protirečenie medzi subjektívnym a objektívnym a tento vzťah absolutizuje v metafyzickom mechanistickom projekte stotožňovania objektívneho a subjektívneho, stotožňovania teórie a praxe, absolutizuje jednotu poznania a konania. V maoistickom výklade je prax výsledkom určitých ideí, teórií plánov, z čoho vyvodzuje, že objektívne je podmienené subjektívnemu a je jeho výsledkom. Z tohto postulátu pripisuje revolučnému boju proletariátu a más schopnosť pretvoriť objektívny svet spolu s pretvorením vlastného subjektívneho sveta a schopnosť pretvoriť vlastné poznávacie schopnosti.

Takýto výklad je zvrátením materialistickej dialektiky na idealistické pozície. Filozofia v ňom začína gnozeológiou, ontológiou a jej predmet, materiál- nu jednotu sveta, teda otázky hmoty prehliada. Základ tejto zvrátenosti nachádzame v tvrdení Mao Ce-tunga, že „K správne poznaniu sa spravidla prichádza po mnohonásobnom prechode od hmoty k duchu a od ducha k hmot- te, t. j. od praxe k poznaniu a od poznania k praxi... Podľa môjho, existuje možnosť premeny hmoty na rozum a rozumu na hmotu.“ (7) K takémuto tvrde- niu si Mao Ce-tung prispôsobuje aj výklad základnej otázky filozofie. Tvrdí, že základná otázka filozofie nie je výlučne len teoretickou otázkou poznania o premene vonkajšieho sveta. V podstate je to však skôr otázka medzi sub- jektívnym a objektívnym.

Vychádzajúc z tejto premisy, Mao pokračuje vo svojich úvahách tak, že proces poznania vraj tvorí odraz bytia v myslení, alebo odraz objektívneho v subjektívnom, kde potom proces pretvárania sveta tvorí aplikácia myslenia na bytie, názor subjektívneho na objektívne. Podľa tejto schémy pretvorenie sveta predstavujú dve úlohy: je to jednak pretvorenie objektívneho sveta a jednak subjektívneho sveta, kde politická výchova a využívanie politiky je rozhodujúcou silou. Prv než by sme mohli pretvoriť objektívny svet, je po- trebné pretvoriť subjektívny svet, t. j. pretvoriť schopnosti ľudí, poznať objek- tívny svet. Zdalo by sa, že je to úsilie hlbšie pochopiť vzťah uvedomelého a živelného, v podstate tu ide o zrejmé a vedomé preceňovanie subjektívneho faktora. Subjektívne je v týchto teoretických úvahách a predovšetkým v praxi nadradené nad objektívne. Socialistický človek podľa tohto modelu nevzniká, nepretvára sa v revolučnej praxi, ale už subjektívne je na to predurčený.

Dialektika subjektu a objektu je tu teda opäť postavená na hlavu, ako to bolo v nemeckej klasickej filozofii u Hegla a Fichte. (8)

Z týchto filozofických východísk problém riešenia vzťahu osobnosti a spoločnosti má nevyhnutne subjektivistický a protimarxistický charakter, preto maoizmus neuznáva socialistický humanizmus a urputne bojuje proti nemu. Z hľadiska maoizmu je humanizmus buržoázny alebo revizionistický pojem, socialistický humanizmus maoizmus neuznáva. Časopis Chung-čchi napríklad ostro kritizoval filozofa Čchou Jonga, že vraj „vytrubovaním jednoty“ humanizma a komunizmu vystupoval fakticky proti tomu, aby sa naše vedomie vyzbrojilo ideami učenia Marxa, Lenina a Mao Ce-tunga. (9)

Namiesto skutočného humanizmu, ktorý preniká všetkými sférami socia- listickej spoločnosti, maoisti zdôrazňujú princíp asketizmu a zrieknutia sa každého hmotného prospechu v mene akýchsi hmľistých ideálov.

Myšlienka asketizmu nie je nová ani z hľadiska čínskej tradície, ale ani z hľadiska stredovekých politických hnutí. Preto klasici marxizmu-leninizmu mali možnosť zaujať stanovisko k týmto pseudohodnotám. Napríklad Engels

o povstaní nemeckých sedliakov v 14. a 16. storočí napísal: „Už tu u prvého predchodcu hnutia nachádzame ten asketizmus, s ktorým sa stretáme u všetkých stredovekých vzbúr s náboženským zafarbením a v novšej dobe na začiatku každého proletárskeho hnutia. Táto asketická prísnosť mravov, táto požiadavka odriekať sa všetkých pôžitkov života a zábav stavia jednak proti panujúcim triedam zásadu spartanskej rovnosti, jednak je nevyhnutným prechodným stupňom, bez ktorého sa najnižšia vrstva spoločnosti nikdy nemôže dostať do pohybu. Aby mohla vyvinúť svoju revolučnú energiu, aby si sama ujasnila svoje nepriateľské stanovisko ku všetkým ostatným elementom spoločnosti, aby sa sústredila ako trieda, musí začať tým, že odvrhne všetko, čo by ju mohlo ešte zmierovať s jestvujúcim spoločenským zriadením, musí sa zriecť aj tých nemnohých pôžitkov, ktoré spôsobujú, že jej potlačená existencia je jej v danej chvíli ešte znesiteľná, a ktorých ju nemôže zbaviť ani najkrutejší útlak.“ (10, s. 59)

Takto hovoril Engels o „plebejsko-proletárskom asketizme“, ktorý mal v istých historických podmienkach pokrokový význam. Ďalej pokračuje: „Konečne rozumie sa, že tento plebejsko-proletársky asketizmus stráca svoj revolučný charakter súčasne s tým, ako vývoj moderných výrobných síl rozmnožuje do nekonečna používaný materiál a tým sa stáva spartanská rovnosť zbytočná.“ (10)

Maoistické hlásenie asketizmu, i keď je maskované ušľachtilými frázami o „službe ľudu“, má v podstate antihumanistický charakter, pretože obsah pojmu „záujmy ľudu“ tieto záujmy objektívne nevyjadruje, ale slúži ako sofistická fráza, za ktorou sa skrývajú hegemonistické a militaristické ciele maoistov. Tieto „záujmy ľudu“ stoja úplne proti záujmom osobnosti.

Tento prístup je v zásadnom rozpore s marxizmom-leninizmom, ktorý prikladá veľký význam rozvoju osobnosti, jej právu na slobodu a samostatnosť. Klasici marxizmu zdôrazňovali, že spoločnosť sa nemôže oslobodiť, pokiaľ neoslobodí každého jednotlivého človeka (11, s. 305), že „slobodný rozvoj každého je podmienkou pre slobodný rozvoj všetkých“. (11, s. 447)

Ako nám analýza ukazuje, maoizmus reviduje marxistickú tézu o úlohe ľudových mäs a osobnosti v dejinách. Na jednej strane degraduje úlohu máša na objekt a na druhej strane obnovuje kult osobnosti. Dokladom protivedeckej subjektivistickej interpretácie úlohy osobnosti v dejinách je vznik kultu Mao Ce-tungovej osobnosti. Mao Ce-tungova úloha v dejinách čínskej revolúcie sa zveličuje, čo automaticky znižuje úlohu mäs. Celá činnosť Komunistickej strany Číny sa stotožňuje s činnosťou Mao Ce-tunga. Čínska propaganda hlása, že Mao Ce-tung je osobnosťou vyššieho radu, Maovi sú pripisované vlastnosti bohov: Starostlivosť predsedu Maa je väčšia ako starostlivosť neba a zeme. Predseda Mao je bližší ako otec a matka. Keby nebol predseda Mao, nebol by som ani ja... (12)

Maoizmu je vlastný subjektivizmus v chápaní dejín, je zvláštnou formou revizionizmu, ktorý pragmatickou metódou eklekticismu vytvoril „špecifický model spoločenského rozvoja“. Tento bol vydávaný za vrchol marxizmu-leninizmu. Maoizmus sa zaradil do rozsiahleho revizionistického ťaženia proti reálnemu socializmu, ktoré je založené na polyvariantnosti socializmu. Zvláštnosť maoistického revizionizmu vyplýva z historického vývoja Číny s využitím „pšecifickej“ sociálnej psychológie čínskeho ľudu. V priebehu tisícročnej histórie základom duchovného života Číňanov bol konfucionizmus. Ten zdôraz-

ňoval mesaššsku úlohu Číny v dejinách svetovej civilizácie. Etické učenie konfucionizmu zakotvilo vo vedomí Číňanov podriadenosť chudobných bohatým, pokoru podriadených. Cestou konfuciánskej tradície boli zachovávané klanové obyčaje roľníckych občin. Kritika konfucianstva sa nedotýka jeho podstaty, ba učenie o vládcovi ako najvyššej bytosti bolo touto kritikou umocnené.

Maoizmus, aj keď sa opiera o rôznorodé sily, v podstate vyjadruje záujmy čínskej maloburžoázie a vojenských kruhov, je ideológiou veľkomocenského militaristického sociálšovinizmu. Jeho nebezpečenstvo spočíva v tom, že sa kryje marxisticko-leninským učením a že je vládnuťou ideológiou počtom obyvateľov najväčšieho štátu sveta, ktorý za základ svojej zahraničnej politiky vyhlasuje expanzionizmus. Vývoj maoizmu je bezprostredne spojený s politickou činnosťou Mao Ce-tunga, ktorý vo vedomí Číňanov predstavuje obraz „hrdinu národa“ a „otca štátu“. Preto pravicovo-pragmatická skupina vedená Teng Siao-pchingom sa veľmi opatrne snaží v procese zostrujúceho ideologického boja očistiť maoizmus tak, aby sa tvár Maa zachovala.

Neustály ideologický boj v Komunistickej strane Číny nie je charakteristický pre súčasnú pomaistickú etapu, existuje od nastolenia ideovej a politickej nadvlády maoizmu. Jeho vyhrotenie v súčasnosti je odrazom hlbkej ideovej a teoretickej krízy maoizmu, ktorý neposkytol čínskej spoločnosti žiadne zdôvodnené východisko pre sociálny, politický a hospodársky rozvoj. Jeho tradičné dogmy sa dostali výrazne do rozporu s potrebami rozvoja čínskej spoločnosti.

Buržoázni sinológovia, sledujúc rozsiahly ideologický boj v komunistickej strane Číny, hovoria o demaoizácii. Ako ukazuje vývoj tohto ideového a politického zápasu, nejde ani jednej zúčastnenej skupine o odmietnutie maoizmu, ktorého podstata vyjadruje maloburžoázne a hegemonistické záujmy. Ide tu skôr o to, v akej forme bude maoizmus prijatý, či v „ľavicovej“ alebo ako pravicový pragmatizmus.

Strategickej iniciatívy v tomto boji sa ujala pravicovo-pragmatická skupina na čele s Teng Siao-pchingom. Je to logický dôsledok toho, že ľavičiarско-radikálna politická doktrína maoizmu sa dostala do neriešiteľného rozporu s programom nastolenia stability a rozvoja výroby.

Po zatknutí predstaviteľov „ultraľavičiarскеj“ skupiny a po rozsiahlej diskusii, ktorá prebiehala na stránkach čínskej tlače, predovšetkým v *Žen-min ž'pao*, *Chung-čchi* a *Kuang-ming ž'* od r. 1976 až do r. 1978, sa v decembri 1978 uskutočnilo tretie plénum Ústredného výboru Komunistickej strany Číny, ktoré malo zavŕšiť jednu etapu korekcie maoizmu s cieľom prispôbiť ho „štyrom modernizáciám“ v jednote s hegemonistickou medzinárodnou politikou. Dochádza fakticky k redukovanému spojeniu „idey Maa“ s praxou „štyroch modernizácií“.

Celá diskusia, ktorá predchádzala tretiemu plenárnemu zasadnutiu ÚV KS Číny, bola charakterizovaná hľadaním novej koncepcie maoistickej politickej doktríny, korekcia mala byť uskutočnená v záujme upevnenia politického štátútu maoizmu, lebo jeho ultraľavičiarška koncepcia neumožňovala efektívne realizovať maoistickú veľkomocenskú-šovinistickú stratégiu.

V tomto ostrom vnútropolitickom boji sa síce rôzne skupiny proti sebe bojujúce zjednotili v zachovaní strategickej maoistickej línie, avšak rozchádzajú sa v chápaní metód a spôsobov, ako hegemonistické plány realizovať.

Už začiatkom r. 1978 na prvom zasadaní Všečínskeho zhromaždenia ľudových zástupcov bola poopravená línia XI. zjazdu KS Číny že má byť dosiahnutá vnútropolitická stabilita a jednota prostredníctvom „triedneho boja“. Hlavnou tézou sa stáva „veľká Maova teória“ — „teória jednotného frontu“.

Tretie plénum presúva ťažisko na „štyri modernizácie“ a vyhlasuje, že stredobodom pozornosti strany a vlády je ekonomika. Plénum potvrdilo, že „Maove idey“ sú teoretickým základom strany, z nich bola do popredia postavená „teória výstavby socializmu“. Z programu propagandy bola stiahnutá téza o prioritě politiky.

Čínske vedenie predložilo novú falošnú koncepciu novodobej histórie spoločenského vedomia v Číne. Tento vývoj, ktorý sa nazýva „oslobodenie myslenia“, sa delí na tri etapy:

- Hnutie „4. mája 1919“; v jeho dôsledku sa Čína „zoznámila s marxizmom“;
- Náprava štýlu práce „1942—1945“; marxizmus bol „počínštený“ a predkladaný ako „Maove idey“ a začal pôsobiť na spoločenský rozvoj Číny;
- Súčasné „veľké hnutie za oslobodenie myslenia“, ktorého poslaním je vypracovať vlastnú koncepciu socializmu na základe „spojenia všeobecnej pravdy marxizmu-leninizmu — Maových ideí s praxou uskutočňovania „štyroch modernizácií“.

V tejto koncepcii je „socializmus“ interpretovaný ako v praxi nepoznaný jav. V článku pre „britskú encyklopédiu“ Teng Siao-pching uvádza, že budúce spoločenské zriadenie Číny je „spojenie socialistického zriadenia s trhovou ekonomikou“. V podstate pekingskému vedeniu ide o to, aby sa nepreberali hotové formy reálneho socializmu.

O úsilí korigovať maoizmus svedčí aj to, že zo základných Mao Ce-tungových ideovo-teoretických téz boli v posledných dvoch rokoch vypustené, alebo sú novovykladané v pragmatickom duchu predovšetkým tieto:

Je zamlčovaná Mao Ce-tungova koncepcia o „pokračovaní revolúcie za diktatúry proletariátu“, hoci v dokumentoch XI. zjazdu Komunistickej strany Číny bola uvádzaná ako oficiálna doktrína strany a štátu. Potom v materiáloch tretieho a ďalších plén ÚV KS Číny sa už neuvádza. Miesto nej je propagovaná „teória jednotného frontu“.

Bola vykonaná korektúra tézy: „nikdy nezabudnúť na triedny boj“. Teraz je triedny boj odsunutý na druhé miesto. Nie je odmietaná nutnosť viesť „triedny boj za socializmus“, lenže jeho objektom sú potencionálni i otvorení protivníci terajšieho politického kurzu.

Po novom je vykladaná aj Maova téza, že „boj vo vnútri strany — i keď v určitej triede odráža triedny boj“ — má celkove charakter „ideových rozporov a protichodných prístupov medzi súdruhmi“, rozpor vnútri ľudu — medzi revolucionármi, ktorí bojujú za vec komunizmu. [13]

Prehodnotila sa „kultúrna revolúcia“ a jej filozofia. V materiáloch XI. zjazdu Komunistickej strany Číny bola „kultúrna revolúcia“ označovaná za dôležitú etapu rozvoja Číny, teraz je hodnotená ako „chyba“, dokonca „ako veľká pohroma“. [14]

Predtým bola navrhnutá téza, že materiálne stimulovanie a venovanie pozornosti otázkam ekonomiky znamená buržoáznou degeneráciou, teraz sa hovorí o nutnosti „spojiť“ morálne a materiálne stimuly. [15, s. 32]

Jednoznačný prístup v čínskom vedení k tomuto a k ďalším problémom nie je. Po XI. zjazde Komunistickej strany Číny, hlavne od mája 1978 sa roz-

vinul boj medzi skupinou Chua Kuo-fenga, ktorá požaduje zachovať maoizmus v tej forme, v akej ho zakotvil XI. zjazd Komunistickej strany Číny a skupinou Teng Siao-pchinga, ktorá sa snaží vytvoriť základ tejto doktríny, v podstate pravicovo-oportunistickú „teóriu predsedu Maa o jednotnom fronte“ a základom činnosti Komunistickej strany Číny orientáciu na realizáciu veľkomocenského militaristického programu „štyroch modernizácií“, ktorá predpokladá revíziu maoizmu v pravicovo pragmatickom duchu, aby bol prispôsobený potrebám orientácie na všestrannú spoluprácu zo Západom. [16, s. 25] Kompromis vo vedení Komunistickej strany Číny, ktorý bol doteraz dosiahnutý, svedčí o tom, že maoizmus nemení svoju podstatu a stále viac sa stáva odrodou pravicovo oportunistickej ideológie.

LITERATÚRA

1. Sin-tien-še, 1965, č. 7.
2. MAO CE-TUNG: Voľna a otázky stratégie. Vybrané spisy 2. Bratislava 1954.
3. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 4. Bratislava 1978.
4. LENIN, V. I.: Spisy 29. Bratislava 1954.
5. LENIN, V. I.: Spisy 29. Praha 1958.
6. Žen-min ž-pao, 11. decembra 1973.
7. Pozri: MAO CE-TUNG: Jenannské prednášky. Peking 1964.
8. Pozri: HRUBÝ, M.: Dedičstvo Mao Ce-tunga. Praha 1978.
9. Pozri: Časopis Chung-čchi r. 1971, č. 3.
10. ENGELS, F.: Sedliacka vojna v Nemecku. Bratislava 1953.
11. MARX, K. — ENGELS, F.: Zobraňé spisy 20.
12. Pozri: Časopis Kitaj. Moskva 1968, č. 7.
13. Chung-čchi, 1980, č. 2.
14. Chung-čchi, 1980, č. 5.
15. Pozri: Faktá argumenty ÚV KSČ, december 1980.
16. Pozri: Politika maoizmu — Štúdie a dokumenty č. 14, 1980.